

ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМ ИННОВАЦИОН КЛАСТЕРИ -МАМЛАКАТИМИЗ ТАЪЛИМ СОҲАСИДА ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВ СИФАТИДА

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.7.7.056>

Нафасов Арслон Камирович,
Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти
Гуманитар фанлар факультети ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада таълимда кластер ёндашувининг мазмун-моҳияти, ижобий хусусиятлари ва имкониятлари ҳамда Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти тажрибасидаги ютуқлари ҳақида мушоҳада қилинган. Таълим кластерининг рақобатбардош кадрлар тайёрлашдаги ўзига хос хусусиятлари ва фаолият механизмлари асослаб берилган.

Калит сўзлар: глобаллашув, инновация, педагогик таълим инновацион кластери, таълим сифати, интеграция, баркамол авлод, умумий манфаат, узвийлик, изчиллик, тизим, кадрлар тайёрлаш, механизмлар, мобиллик

ИННОВАЦИОННЫЙ КЛАСТЕР ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ - КАК СОВРЕМЕННЫЙ ПОДХОД К ОБРАЗОВАНИЮ В НАШЕЙ СТРАНЕ

Нафасов Арслон Камирович,
Чирчикский государственный педагогический институт Ташкентской
области, старший преподаватель факультета гуманитарных наук

Аннотация. В данной статье рассматриваются сущность, положительные черты и возможности кластерного подхода к образованию и его достижения на опыте Чирчикского государственного педагогического института Ташкентской области. Обоснованы особенности и механизмы образовательного кластера в подготовке конкурентоспособных кадров.

Ключевые слова: глобализация, инновации, инновационный кластер педагогического образования, качество образования, интеграция, гармонично развитое поколение, общий интерес, членство, согласованность, система, обучение, механизмы, мобильность

INNOVATIVE CLUSTER OF PEDAGOGICAL EDUCATION - ASA MODERN APPROACH TO EDUCATION IN OUR COUNTRY

Nafasov Arslon Kamilovich,
Chirchik State Pedagogical Institute of Tashkent region
Lecturer at the Faculty of Humanities

Annotation: This article discusses the essence, positive features and opportunities of the cluster approach in education, as well as the achievements of the Chirchik State Pedagogical Institute in Tashkent region. The specific features and operational mechanisms of the education cluster in the training of competitive personnel are substantiated.

Keywords: globalization, innovation, innovative cluster of pedagogical education, quality of education, integration, harmoniously developed generation, common interest, membership, consistency, system, training, mechanisms, mobility

Инсоният глобаллашув даврида яшар экан, миллат тақдирига бефарқ бўлмаган ҳар бир халқ ушбу жараёнда келажак авлод тарбиясида янада сергак ва маъсулиятли бўлиши давр талабига айланмоқда. Дунёда қайсики

мамлакат ривожланган бўлса бунинг ортида кадрлар тайёрлаш тизимига берилаётган эътибор ва тизимли ислоҳатлар турганлиги бизга маълум. Ушбу жараёнда таълим тизимида марказий ўринни эгаллаган, мактабгача таълим ва умумий ўрта, ўрта махсус таълимга кадрлар тайёрлаб берувчи олий таълим тизимининг роли ва аҳамияти катта. Мамлакатимизда сўнгги йилларда ўқув-педагогик жараёнга замонавий ва халқаро таълим стандартларини жорий этиш, кадрлар салоҳиятини ошириш ҳамда профессор-ўқитувчилар меҳнатини муносиб рағбатлантириш, таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш орқали таълим сифатини халқаро баҳолаш дастурлари талабларига мувофиқ ривожлантиришга катта эътибор қаратилмоқда. Юртбошимиз томонидан халқ таълими тизимининг олдига “2030 йилга келиб PISA халқаро миқёсда ўқувчиларни баҳолаш дастури рейтинги бўйича жаҳоннинг биринчи 30 та илғор мамлакати қаторига киришига эришиш”[1] вазифаси юклатилган. Мамлакатимизда таълимни модернизация қилишга қаратилган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар, хусусан: Янги Ўзбекистоннинг 2022 - 2026 йилларга мўлжалланган тараққиёт стратегияси, 2019 йил 29 апрелдаги ПФ-5712-сон “Ўзбекистон Республикаси халқ таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”, 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги фармонлари; 2019 йил 16 январдаги ПҚ-4119-сон “Таълим сифатини назорат қилиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарори ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 14 апрелдаги 213-сон “Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори таълим тизимига замонавий инновацион ғоялар, самарали тизимли ўзгаришлар олиб келишини кўзда тутди. Бу борада сўнгги йилларда Ўзбекистонда ўқув-педагогик жараёнга инновацион илғор ва халқаро таълим стандартларини жорий этиш, кадрлар салоҳиятини ошириш ва профессор ўқитувчилар меҳнатини муносиб рағбатлантириш, шунингдек таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлашни назарда тутадиган, юридик таълим тизимини такомиллаштириш бўйича бир қатор аниқ чора -тадбирлар амалга оширилиб келинмоқда. Узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш мақсадида “таълим мазмуни ва сифатини ошириш, рақобатбардош, юқори билим ва кўникмаларга эга олий маълумотли педагоглар тайёрлашда самарадор бўлган педагогик таълим инновацион кластерларини жорий қилиш”[2] механизмлари янада такомиллаштирилмоқда.

Адабиётлар таҳлили. Маҳаллий олимларимиздан Ғ.И.Муҳамедов, У.Н.Хўжамқулов, Ш.Қ.Мардонов, Ш. Ботирова, С.А.Тоштемирова, Д.Қаршиева, Х.Султонов, Н.Кошановаларнинг тадқиқотларида мамлакатимизда бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнида педагогик таълим инновацион кластерининг илмий-назарий асослари, унинг узлуксизлик, узвийлик ва изчиллик билан боғлиқ янги инновацион модель сифатидаги тавсифи ва амалиётга татбиқ этиш механизмлари, рақобатбардош педагог кадрлар тайёрлашда кластер моделининг имкониятлари, самарадорлиги, кенг ёритилган ва тизимли асосланган. Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги тадқиқотчиларидан Г.Мухаметзянова, Б.Пугачева, А.Леонтьев қабилар таълим кластерларини ривожлантиришнинг назарий асослари бўйича; П.Анисимов, Е.Корчагин, В.Панасюк, А.Субетто [3]лар эса узлуксиз таълим концепцияси касб-ҳунар мактабларида таълимнинг ижтимоий шериклик ва бошқарув муаммолари хусусида самарали тадқиқот ишларини амалга оширганлар.

Тадқиқот метадалогияси. Ушбу тадқиқот ишида маҳаллий ва хорижий олимлар томонидан асосланган кластер ёндашувининг таълим сифатини

таъминлашдаги ижобий хусусиятлари ва жозибадор хусусиятлари қиёсий ўрганилган.. Билдирилган фикрлар илмий таҳлил қилинган ҳамда умумлаштирилган. Шу билан бирга таълим жараёнига тегишли статистик маълумотлар келтирилган.

Натижалар ва мунозара. Таълимни бошқаришнинг эски, анъанавий ёндашувлари замон талабларига жавоб бера олмаётган бир вақтда таълимни амалга оширишнинг замонавий ва қулай воситаси ҳисобланган таълим кластери Россия, Беларуссия, АҚШ, Сингапур, Хитой, Ҳиндистон, Индонезия, Малайзия, Миср, Саудия Арабистони, Бирлашган Араб Амирликлари каби кўплаб мамлакатлар тажрибасида ўзининг ижобий натижалари билан намоён бўлмоқда [4; 67]. Жумладан Чирчиқ давлат педагогика институтининг стратегик тадқиқот объекти бўлган педагогик таълим инновацион кластери “Мактаб-лаборатория” лойиҳа гуруҳининг фаолияти такомиллаштиришга асосланган. Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти 2017 йил ўқув йили бошидан институт ректори, Ўзбекистон фан арбоби Г.И.Муҳамедов ташаббуси билан Тошкент вилояти умумтаълим мактабларида кластер ёндашуви асосида таълим тизимидаги энг долзарб муоммоларни ўрганиш, таҳлил қилиш ва якуний натижасида олий таълимнинг керакли услубий-методик кўмагини амалга ошириш мақсадида ҳар бир факультет кафедралари йўналишида мактаб-лаборатория тажриба-синов майдончалари ташкил қилинди. Жумладан, “Тарих” кафедраси С.Тоштемирова раҳбарлигида “Иқтидор” лойиҳаси, “Ижтимоий фанлар” кафедраси Н.М.Кошанова раҳбарлигида “Инноватор мураббий” лойиҳаси, “Тасвирий санъат” кафедраси Ҳ.Султонов раҳбарлигида “Ўргатиб ўрганамиз” лойиҳаси ва шу каби кўплаб лойиҳалар мактаб-лаборатория тажриба-синов майдончаларида кластер ёндашувининг таълим ва тарбиявий жараён сифатини таъминлашдаги ижобий хусусиятларини илмий-тадқиқот ишларида илмий-назарий ва амалий жиҳатдан асослаб бердилар. Шу ўринда таълим кластери тушунчаси моҳиятини изоҳлаб ўтадиган бўлсак Ю.В.Медова таълим субъектларининг бир-биридан тарқоқ ҳаракат қилишини таълим самарадорлигини пасайтирувчи омил сифатида кўрсатади. Агар таълим муассасаларида таълим сифати паст даражада бўладиган бўлса, бу ўз-ўзидан фан, ишлаб чиқариш ва бутун жамият тараққиётига салбий таъсир кўрсатади. Таълим ва тарбия сифатини яхшилаш таълим турлари ва субъектлари ўртасидаги фаол интеграцион муҳит яратилиши зарурати билан бевосита боғлиқ экан, бу борада самарали ёндашувлардан бири таълим кластеридир. Таълим кластерининг илмий-назарий асослари ва амалиётга татбиқи бўйича тадқиқотчи У.Н.Хўжамқулов шундай фикрларни билдиради: “...бугунги кунда педагогик таълим тизимида шундай янги механизм яратилишининг ҳаётий заруратга айланиши унда таълим турлари ўртасида ўзаро назорат, рақобат, интеграция, узвийлик ва узлуксизликнинг таъминланиши натижасида манфаатларнинг қондирилишига эришиш заруратини намоён қилмоқда. Педагогик таълимнинг жамият барқарор ривожланишидаги ушбу муҳим ижтимоий аҳамиятидан келиб чиққан ҳолда замонавий талаблар, тизимдаги муаммолар ҳамда уларни ҳал қилишда фан ва таълим бўғинлари ўртасидаги тарқоқлик бугунги кунда узлуксиз педагогик таълимни кластер ривожланиш моделига ўтказиш заруратини белгилайди” [5]. “Кластер” сўзи инглиз тилидан олинган бўлиб, “тўплам”, “тўп”, “гуруҳ”, “концентрация”, “гуруҳларга тўплаш”, “тўпламларда ўсиш” каби маъноларни билдиради. Кластер терминининг дастлабки илмий талқини XX аср 80-йилларида америкалик олим М.Портер томонидан иқтисодий термин сифатида географик жиҳатдан бир-бирига боғланган компаниялар ва тегишли ташкилотлар гуруҳининг маълум бир соҳада ва умумийлик билан тавсифланадиган ўзаро мустаҳкам

ва рақобатбардошликни таъминловчи алоқаларига нисбатан қўлланилган [6]. Тушунчанинг таърифи бўйича Д.А.Ялов [7]. “Кластер - етказиб берувчилар, ишлаб чиқарувчилар, истеъмолчилар, саноат инфратузилмаси, илмий-тадқиқот институтларининг ортикча қиймат яратиш жараёнида ўзаро боғлиқлигидир”, дея фикр билдиради. Ҳозирги кунда “кластер” тушунчаси энг кенг тарқалган тушунчалардан бирига айланмоқда ва бошқа билим соҳаларига нисбатан ҳам қўлланилмоқда. Махсус адабиётлар таҳлили шуни кўрсатадики, бу тушунчага таъриф беришда ягона ёндашув йўқ. Таълим кластерида субъектлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи асосий ядро бу олий таълим тизими бўлиб, таълимнинг долзарб масалалари бўйича мактаб ва бошқа таълим субъектлари билан соҳани мустаҳкамлаш, уни амалиёт билан синтез қилиш бўйича тегишли ишларни олиб боради, таълим фаолияти назарияси ва амалиёти бўйича тадқиқот натижаларини ўқув жараёнига жорий этади. Кластер ёндашувида таълим турлари ўртасида тарқоқлик, мавжуд муаммоларнинг олдини олишда олий таълим тизими энг муҳим ўринни эгаллайди. Демак, кластер ёндашувининг таълимга нисбатан татбиқ қилиниши соҳанинг ривожланиш учун қўшимча имкониятлар берадиган таълимда узвийлик, узлуксизлик ва изчилликни таъминлайдиган ўзаро ҳамкорлик, рақобат, назорат ва манфаатдорлик муҳитини юзага келтирадиган, инновацион, самарадор ва тезкор мулоқот билан кечадиган ёндашув ҳисобланади. Бизнинг фикримизча, таълимга нисбатан кластер модели таълим-фан-ишлаб чиқариш тизимида инновацияларни қўллаб - қувватлашни шакллантириш воситаси, рақобатбардош самарадорликка эришишдан манфаатдор бўлган соҳалар бирлашишининг ташкилий шакллари кучайтириш механизмидир.

ОТМ таълим кластерида инновацион сифатли маҳсулот яратиш вазифасини бажаради. Аммо ушбу жараёнда умумтаълим мактаблари миқоз, университет эса ижрочи вазифасини бажаради. Аммо таълим турлари ўртасида ягона мақсадга қаратилган манфаатли ҳамкорлик тизимининг сустиги таълим сифатига бевосита таъсир кўрсатмоқда. Мактабгача таълим ва умумий ўрта таълим учун педагог кадрлар олий таълим тизимида тайёрланади. Мактабгача таълим тизимидан умумтаълим мактабига йўналтириладиган бола 7 ёшида қандай билим ва кўникмаларга эга бўлиши лозимлиги ёки умумтаълим мактаби битирувчи ўқувчиларининг олий таълим тизимида келгунча эга бўлиши лозим бўлган билим ва кўникмаларига қўйиладиган талаблар кластер ёндашуви асосида бирлашувда аниқ намоён бўлади. Сабаби ҳар бир таълим туридаги сифатли таълим бевосита кейинги таълим турига таъсир кўрсатади.

Хулоса ва таклифлар. Умумтаълим мактаблари олий таълимга ижтимоий буюртмачи бўлса ўз навбатида олий таълим ҳам умумтаълим мактабларига ижтимоий буюртмачи ҳисобланади. Шундай экан қўллаб мамлакатларда ижобий самара бериб келаётган кластер ёндашуви имкониятларидан самарали фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Хулоса қиладиган бўлсак, таълимни модернизация қилишда инновацион ёндашувлардан ҳисобланган кластер ёндашуви таълим тизимидаги тарқоқликга барҳам бериб, маънавий баркамол, жамият ва замон талабларига мос сифатли кадр тайёрлашга хизмат қилади. Таълим тизимида тўпланиб қолган муаммоларнинг ижобий ечимига эришишда кластер ёндашуви имкониятларидан кенг фойдаланиш бугунги куннинг асосий талабларидан бири сифатида намоён бўлмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 5712-сон фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлар

миллий базаси, 29.04.2019 й.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маъжмасынинг “Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 213-сон қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 14.04.2021 й., 09/21/213/0330-сон.

Анисимов П.Ф. Регионализация среднего профессионального образования (вопросы теории и практики) / П.Ф. Анисимов - М: Высшая школа, 2002. - 224 с.

Кошанова Н.М. Умумтаълим мактабларида синф раҳбарлари фаолиятини ривожлантириш механизмлари(кластер ёндашуи асосида)"/пед.фан.фалсафа док.дисс.(PhD).Чирчиқ.2022.-Б.67.

Хо'jamqulov U.N. Pedagogik ta'lim innovatsion klasterining ilmiy-nazariy asoslari//ped.fan. dok.diss.Chirchiq.2020. 277 b.

Porter, M. E. The Competitive Advantage of Nations. Free Press. New York. 2001. — 210 p

Batagan, L. Educational Systems, Support for an Education Cluster. In: L. Batagan, C. Voja, I. Cristian. Proceedings of the European Computing Conference. – 2011/

Щуркова Н.Е. Педагогические технологии: учеб, пособие для академического бакалавриата / Н.Е.Щуркова. - 3-е изд., испр, и доп. - М.: Издательство Юрайт, 2017. – С 12-55.